

Nr 72.

Ankom till riksdagens kansli den 6 april 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 77 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1943, föreslagit riksdagen att *dels* besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1943 till och med första kvartalet 1944 enligt av departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll angivna grunder, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition har utskottet till behandling förehaft följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

II: 93 av herr *K. E. Hansson* i Skediga *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att rörligt tillägg och kristillägg icke må utgå å högre belopp på lön än 6,000 kronor per år räknat, vilket gör ett tillägg enligt nuvarande grunder av 1,860 kronor;

II: 304 av herr *G. Fröderberg*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att rörliga tillägg och kristillägg de tre återstående kvartalen 1943 och första kvartalet 1944 beräknas på grundlönerna för E-ort i alla löneklasser; samt

II: 307 av herr *E. Håstad m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte *dels* besluta, att det ytterligare kristillägg, som skall utgå till statens befattningshavare i händelse av fortsatt prisstegring, skall få utgå vid nyreglerade verk på lönebelopp ej överstigande 700 kr. i månaden och vid andra verk på lönebelopp, beräknade i förhållande därtill,

dels uttala, att denna beskärning av kristilläggen blott skall betraktas som en av krisen framtvingad åtgärd utan syfte att åstadkomma någon rubbning eller nivellering av löneskalorna.

Motionerna II: 93 och II: 304 behandlas av utskottet i detta sammanhang endast i vad desamma avse grunderna för kristillägg.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i motionerna anförda yrkandena, hänvisas till motionerna.

Med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 97 beslöt 1942 års riksdag (skr. nr 148), att kristillägg till statliga befattningshavare och pensionärer m. fl. under tiden från och med andra kvartalet 1942 till och med första kvartalet 1943 skulle utgå med 12 procent, så länge levnadskostnadsindex uppgick till talet 144 eller däröver men understeg 148, med 14 procent, när levnadskostnadsindex uppnått sistnämnda indextal, med 16 procent när index uppnått talet 152, samt med 4 procents ytterligare höjning för varje indexstegring om 8 enheter utöver 152.

I nämnda skrivelse anhöll riksdagen tillika i anledning av tvenne motioner (II: 180 och II: 268) om utredning beträffande ändrade grunder för kristilläggens bestämmande för tiden efter utgången av första kvartalet 1943. I anslutning till vad i motionerna anförts ansåg riksdagen, att man i fråga om kompensation för av krisläget föranledd ökning i levnadskostnaderna hade anledning taga hänsyn till graden av vederbörandes förmåga att bära ökningen genom sänkning av levnadsstandarden. Närmast borde — på sätt redan vid 1940 års urtima riksdag ifrågasatts av andra särskilda utskottet i dess utlåtande nr 71 — övervägas att sänka kristilläggsunderlagets maximibelopp. En dylik åtgärd finge dock enligt riksdagens mening icke givas den innebörden, att minskning inträdde i utgående löneförmåner.

Bestämmelser rörande kristillägg för tiden 1 april 1942—31 mars 1943 ha med stöd av riksdagens beslut utfärdats genom kungörelserna den 25 april 1942 (nr 195), den 18 juli 1942 (nr 674), den 16 oktober 1942 (nr 831) och den 15 januari 1943 (nr 14).

Kristillägg ha sedan ingången av år 1941 utgått till statens befattningshavare i allmänhet och till vissa andra befattningshavargrupper med statligt reglerade löner ävensom till motsvarande grupper tjänste- och familjepensionärer. Tilläggen avse att ge viss kompensation för prisstegring utöver den levnadskostnadsnivå, vid vilken rörligt tillägg och dyrtidstillägg å löner och pensioner enligt gällande författningar äro maximerade. Denna nivå angives av levnadskostnadstalet 120 i den indexserie, där 1935 års levnadskostnader betecknats med 100, och motsvarar talet 188 i indexserien med juli 1914 som basperiod.

Sedan den 1 juli 1942 ha kristilläggen utgått med 16 procent.

För befattningshavare med nyreglerade löner och pensioner har kristillägg enligt hittills gällande bestämmelser utgått på samma underlag som det rörliga tillägget. Kristillägg beräknas sålunda icke på den del av lönen, som överstiger 900 kronor för månad, respektive å den del av tjänstepensionens grundbelopp, som överstiger 500 kronor för månad.

För befattningshavare, vilkas löner äro reglerade vid en lägre nivå än 1935 års, har maximiunderlaget för kristillägget icke uppnått 900 kronor. Kristillägget har nämligen utgått på summan av det månadslönebelopp, varå dyrtidstillägg beräknas, och det vid nyssnämnda levnadskostnadsnivå (talet 156 i 1914 års serie) utgående dyrtidstillägget. Å de löner, som tidigare vanligen kallades »nyreglerade» — varmed avses löner, vilka reglerats efter

den nivå, varpå kommunikationsverkens lönereglemente av år 1919 byggde — beräknas dyrtidstillägget å lönebelopp intill 700 kronor för månad. Det utgår vid indextalet 156 med 10 procent. (Kung. nr 265/1923 och 346/1942.) Maximiunderlaget för kristillägg å ifrågavarande löner har sålunda uppgått till 770 kronor. Å i äldre mening oreglerade löner beräknas dyrtidstillägg endast å den del av avlöningen, som icke överstiger 600 kronor. Då dyrtidstillägget vid indextalet 156 utgår med 28 procent, har maximiunderlaget för kristillägg för befattningshavare med sådan lön stannat vid 768 kronor.

Under januari och februari 1943 ha överläggningar om kristilläggens utformning för nästa regleringsperiod hållits med representanter för personalorganisationerna. Vid förhandlingarna ha från tjänstemännens sida framställts önskemål, att kristilläggen måtte bestämmas i viss anslutning till det mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen träffade nya ramavtalet. Särskilt har påyrkats, att den högre lönekomensation, som godtagits på den allmänna arbetsmarknaden för den händelse levnadskostnaderna, trots de vidtagna prisstabiliserande åtgärderna, skulle undergå en stegring till indextalet 249 (i 1914 års serie), måtte tillförsäkras även de statsanställda.

Huvudgrunderna för dyrtidskomensationen enligt det nya ramavtalet kunna i korthet angivas på följande sätt. De vid årsskiftet utgående tilläggen skola bibehållas oförändrade, så länge levnadskostnadsindex med 1914 som basår icke stiger till 249. Om detta indextal skulle uppnås, ökas tilläggen med 5 procent från och med början av andra månaden i det kvartal, varunder nämnda gräns uppnåts. Tillägget räknas å 1938 års genomsnittliga kontanta förtjänster per timma under ordinarie arbetstid. Därest levnadskostnadsindex senare under något kvartal nedgår till eller under 237, skall berörda tillägg å 5 procent bortfalla från och med andra månaden i samma kvartal. Om index skulle stiga till lägst 257 inträder rätt för båda parterna att uppsäga avtalet om dyrtidskomensation tidigast från och med ingången av andra månaden efter det kvartalsskifte, då nämnda gräns uppnåts. — Mot intervallet 237—249 i 1914 års levnadskostnadsserie svarar närmast intervallet 152—160 i 1935 års serie.

I anledning av riksdagens förut berörda uttalande har därjämte vid förhandlingarna behandlats frågan om sänkning av det högsta belopp, varå kristillägg skall beräknas.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Giltighetstiden för nuvarande bestämmelser om de statsanställdas kristillägg utlöper i och med första kvartalet 1943. Beslut om kristillägg för den följande tiden bör sålunda nu meddelas. Den nya regleringen torde lämpligen böra avse en tid av ett år och alltså omfatta de tre återstående kvartalen av detta år och första kvartalet 1944.

Ehuru skäl kunna anföras för att den förestående regleringen av kristilläggen borde begränsas till ett beslut, att nuvarande tillägg jämväl i fortsättningen skola utgå, med förbehåll för den justering som kan befinnas påkallad om index skulle stiga till talet 160 (i 1935 års serie) eller däröver,

synes intet vara att erinra mot att man redan nu — i enlighet med en av personalorganisationerna uttryckt önskan — tar ställning till frågan, huru kristilläggen skola utformas i händelse av en levnadskostnadsstegring till eller över talet 160. Om så sker, bör emellertid samtidigt den av riksdagen ifrågasatta begränsningen av kristilläggen å högre löner upptagas till övervägande.

Om en reglering av kristilläggen vid indexläget 160 skall genomföras i detta sammanhang, synes det lämpligt att nära anknyta till de bestämmelser som avtalats på den allmänna arbetsmarknaden. För den händelse levnadskostnaderna skulle stiga till talet 249 (i 1914 års serie), skall, såsom tidigare nämnts, enligt dessa bestämmelser utgå ett ytterligare tillägg av 5 procent på 1938 års löner. För att de statsanställda i jämförliga lönegrader icke skola ställas i ett ogynnsammare läge, bör en motsvarande garanti givas även dem. Denna bör också för de statsanställdas del avse rätt till ett ytterligare kristillägg på 5 procent, som bör utgå vid nyssnämnda indextal 160. Jag föreslår i enlighet härmed, att de statsanställda m. fl. och motsvarande pensionsgrupper skola för tiden till och med första kvartalet 1944 erhålla oförändrade kristillägg med rätt till ett ytterligare tillägg på 5 procent för den händelse index skulle stiga till eller över 160. Detta tillägg bör på vanligt sätt utgå från tidpunkten för indexhöjningen. Då levnadskostnadstalen i de båda serierna, vilka endast angivas i hela tal, icke helt sammanfalla, utan talet 249 i 1914 års, för den allmänna arbetsmarknaden normerande serie kan komma att noteras, innan talet 160 uppnåtts i 1935 års serie, bör till de föreslagna bestämmelserna fogas den kompletterande föreskriften, att de statsanställda i vart fall skola erhålla det nya kristillägget från och med den månad, för vilken motsvarande tillägg utgår på den allmänna arbetsmarknaden. Skulle index senare nedgå till eller under 152 (i 1935 års serie), bör det ytterligare tillägget bortfalla. Analogivis bör därvid motsvarande hänsyn tagas till en nedgång av indextalet i 1914 års serie till eller under 237, som nyss förutsatts i händelse av en stegring av indextalet i samma serie till 249.

Vid övervägandet av frågan om fortsatt kompensation för levnadskostnadsstegringen har ståndpunkt fått tagas även till det av riksdagen väckta spörsmålet om reduktion av det lönebelopp på vilket kompensationen beräknas. En godtagbar lösning på detta spörsmål synes mig erhållas genom en bestämmelse, att det ytterligare kristillägget å 5 procent icke skall utgå i förhållande till högre lönebelopp än 500 kronor för månad.

Kristilläggen förutsätts i övrigt skola utgå enligt samma bestämmelser som under föregående regleringsperiod. Vid beräkningen av den levnadskostnadsindex till vilken kristilläggsbestämmelserna anknyta torde från och med den 1 april böra tillämpas de ändrade grunder, som förordats i indexkommitténs nyligen avgivna förslag (SOU 1943: 8).

En kort redogörelse för innebörden i detta förslag har bifogats statsrådsprotokollet såsom bihang.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att kristilläggen vid indexläget 160 regleras med nära anknytning till de bestämmelser, som avtalats på den allmänna arbetsmarknaden. I samband därmed har föreslagits viss begränsning av det löneunderlag, å vilket denna ytterligare kompensation för levnadskostnadsstegring skall beräknas.

I sistnämnda fråga yttrade 1942 års riksdag i skrivelse nr 148, att en sänkning av kristilläggsunderlagets maximibelopp borde övervägas. En dylik åtgärd finge dock enligt riksdagens mening icke givas den innebörden, att minskning inträdde i utgående löneförmåner. Kungl. Maj:t har nu i anslut-

ning till detta uttalande föreslagit, att det ytterligare kristillägget å fem procent, som enligt förenämnda grunder skall utgå vid indexläget 160, icke skall utgå i förhållande till högre lönebelopp än 500 kronor för månad.

I motionen II: 93 har föreslagits, att ett lönebelopp av 500 kronor för månad skall utgöra maximiunderlag för jämväl nu utgående kristillägg och i motionen II: 304, att kristillägg i alla ortsgrupper skall beräknas å de löner, som i respektive löneklasser utgå å E-ort. I motionen II: 307 slutligen yrkas det avsteget från Kungl. Maj:ts förslag, att maximiunderlaget för det ytterligare kristillägget av fem procent bestämmes till 700 kronor för månad.

Utskottet finner för sin del, att den nu ifrågasatta nedsättningen av kristilläggsunderlagets maximibelopp i anslutning till vad fjolårets riksdag yttrade icke bör avse redan utgående kristillägg. Vidkommande tillägg, som därutöver må komma att beviljas, synes Kungl. Maj:ts förslag lämpligt avvägt. Utskottet tillstyrker alltså, att för sådant tillägg skall gälla ett maximiunderlag av 500 kronor för månad. Det i motionen II: 304 framförda förslaget att bestämma kristillägget till samma belopp i alla ortsgrupper är utskottet icke berett att förorda.

I motionen II: 307 har vidare föreslagits ett uttalande från riksdagens sida, att beskärningen av kristilläggen blott skall betraktas som en av krisen framtvungad åtgärd utan syfte att åstadkomma någon rubbning eller nivellering av löneskalorna. Då syftemålet med kristillägg enligt nuvarande utformning icke varit att åstadkomma sådan rubbning, torde något uttalande i motionens syfte icke vara erforderligt.

Kungl. Maj:ts förslag i ovan ej särskilt berörda hänseenden föranleder ej erinran från utskottets sida. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att enligt departementschefens uttalande vid beräkningen från och med den 1 april 1943 av den levnadskostnadsindex, till vilken kristilläggsbestämmelserna anknyta, de ändrade grunder äro avsedda att tillämpas, som förordats i indexkommitténs nyligen avgivna förslag. Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 93 och 304, såvitt nämnda motioner avse kristillägg, samt motionen II: 307 besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1943 till och med första kvartalet 1944 enligt i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1943 angivna grunder;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Stockholm den 6 april 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Torsten Ström, Bernhard Nilsson, Andrén, Bäcklund, Gustaf Iwar Andersson, Åqvist, von Heland* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Isacsson, Persson* i Tidaholm, *Mårtensson, Waltheim, Pettersson* i Dahl, *Barnekow* och *Eriksson* i Frägsta.

Reservation

av herrar *von Heland, Persson* i Skabersjö, *Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts — — — skall beräknas.

I sistnämnda fråga ansåg 1942 års riksdag (skrivelse nr 148) att man hade anledning taga hänsyn till graden av vederbörandes förmåga att genom sänkning av levnadsstandarden bära av krisläget föranledd ökning i levnadskostnaderna. Närmast borde med anledning därav övervägas att sänka kristilläggsunderlagets maximibelopp.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag avser även en nedsättning av sistnämnda belopp till 500 kronor för månad, men denna nedsättning är enligt förslaget begränsad till att avse allenast den höjning av kristillägget, som eventuellt kommer att utgå därest index skulle ytterligare stiga. I motionen II: 93, däremot, har föreslagits, att maximiunderlaget för hela kristillägget skall sänkas till det av Kungl. Maj:t förordade beloppet. Till befattningshavare med månatlig inkomst av 900 kronor och därutöver skulle kristillägg enligt motionärernas förslag vid nuvarande eller högre indexläge komma att utgå med ett 64 kronor lägre belopp per månad än enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Visserligen uttalade fjolårets riksdag i förut berörda sammanhang, att minskning genom den av riksdagen då förordade topphuggningen av kristillägget icke borde inträda i utgående löneförmåner. Utskottet har emellertid kommit till den uppfattningen, att gällande grunder för kristilläggen innebära en avsevärd orättvisa till förmån för de högre inkomsttagarna och att den i motionen II: 93 förordade jämkningen med hänsyn härtill icke kan betraktas såsom oskälig. I detta sammanhang torde även böra erinras om vad som numera framkommit rörande levnadskostnadernas lokala olikheter och de orättvisor, som äro förenade med gällande dyrortsgruppering (se härom sammansatt stats- och bevillningsutskotts utlåtande nr 1). Uppenbarligen skulle ett bifall till nämnda motion innebära en viss beskärning av de största ojämnheter i de statliga löneförmånerna.

Utskottet har alltså funnit övervägande skäl tala för ett bifall till motionen II: 93 i här ifrågavarande del, varav följer, att utskottet avstyrker det i motionen II: 307 framförda förslaget om ett högre maximiunderlag för kristilläggen än 500 kronor. Ett så långt gående avsteg från nuvarande kristilläggsgrunder som det i motionen II: 304 framförda förslaget att bestämma kristillägget till samma belopp i alla ortsgrupper är utskottet icke nu berett att förorda.

I motionen — — — hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 93, såvitt densamma avser kristillägg, samt med avslag å motionen II: 304, såvitt denna motion avser kristillägg, och motionen II: 307 besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1943 till och med första kvartalet 1944 enligt av utskottet angivna grunder;

b) med bifall — — — i ämnet.»